

Meta Olarak Tohum

Özcan Evrensel*

Özet

Adeta dokunduğu her şeyi altına çeviren Midas gibi, el attığı her üretim sürecini kapitalist tarzda meta üretme sürecine dönüştürme eğiliminde olan sermayenin son yıllarda önemli bir biçimde nüfuz ettiği tarımsal üretim sürecini ve özellikle tohum üretimini nasıl artık değer içeren meta üretim sürecine dönüştürdüğü merkezileşen birkaç sermaye grubu üzerinden izlenebilecek durumdadır. Dolayısıyla bir meta olarak tohumun nasıl üretildiğine ve değişen üretim süreçleri içerisinde nasıl belirlenimler kazandığına bakmak önemli görünmektedir. Bu da metalaşma tartışmasında metalaşmanın kapitalist üretim tarzından önce ve kapitalist üretim tarzında ne biçimde gerçekleştiğini kavramak bakımından yeni olanaklar sunacaktır. Böylece kapitalist üretim tarzının ürünü olan metanın özgün karakterinin emek gücünün emeğin nesnel koşullarından kopartılarak metalaştırılması olduğu görülecektir. İlk birikim denilen bu süreç emek ile emek gücü ayrımını yaratmakla birlikte ayrıca metalaşma sürecinde tohumun bir üretim aracı ve ürün olması arasındaki birliği de parçalamaktadır. Bu da tohumun artık değer içeren bir meta olarak üretilmesinin temel koşulunu oluşturmaktadır. Haliyle burada yapılmak istenen ilk şey, bu mekanizmanın işleme için hangi ön hazırlıkların yapıldığını göstermektir. Bunun için devletin nasıl bir rol oynadığı da gösterildikten sonra artık tohumun metalaşma sürecine bakılacaktır. En sonunda ise tohumun metalaşmasının emek sürecinin olmazsa olmaz iki ögesi olan emek ve doğayı nasıl bir yıkıma uğrattığına vurgu yapılacaktır.

Abstract

As if the Midas Touch, turned anything to gold, capital has a tendency to turn all production processes into the process by which the capitalist can extract surplus-value, namely the commodity production process. By focusing several centralized capital groups, it's possible to analyze how capital has penetrated into agricultural production and particularly transformed the seed production into a capitalist commodity production process. Therefore, it is critical to discuss the production of seed as a commodity and its changing aspects within the transforming production processes. Indeed, in commodification discussion, it would provide new opportunities to comprehend how commodification process occurred before and within the capitalist mode of production respectively. In this way, it can be inferred that the distinctive characteristic of the commodity production in capitalist mode of production is to commodify labor-power by separating it from the objective conditions of labor. Being called as primitive accumulation, while this process creates a distinction between labor-power and labor, it also dissolves the relationship between the seed as a means of production and the seed as a product. Hence, this sets up the basic condition in order to produce the seed as a commodity which includes surplus value. In this paper, it is aimed to point out the preliminary preparations required for this mechanism to operate. First, the role of the State will be probed and then, the commodification process of the seed will be analyzed. In conclusion, it will be highlighted that how the commodification process of seed destroys two basic elements of a labor process, labor and nature.

Anahtar kavramlar: Meta, Kullanım Değeri, Mübadele Değeri, Emek Süreci, Değerlenme Süreci, Tohum, Tohumculuk Yasası.

Keywords: Commodity, Use-value, Exchange Value, Labour Process, Valorization Process, Seed, Seed Law

Giriş

İnsanlık tarihi boyunca insanlar doğrudan kendi ihtiyaçlarını gidermek için üretim faaliyetinde bulunmuşlardır. Temelde kendi geçim ve üretim araçlarını

üretmek amacıyla yapılan bu üretim faaliyeti zamanla, az da olsa, bir kullanım değeri ile bir başka kullanım değerinin mübadele biçimini almıştır. İnsanın doğa ile girdiği sınırlı ilişkinin ürünü olan bu üretim ilişkileri, insanın üretici güçlerinin gelişmesi ile birlikte gelişmiş ve derinleşmiştir. Zamanla mübadeleyi konu olan ürünler çeşitlenmiş, ihtiyaçlarını edinme biçimi

* Marmara Üni. Kalkınma İktisadi ve İktisadi Büyüme Bilim Dalı, Y. Lisans öğrencisi.

mi daha çok mübadele ilişkisine bağlı hale gelmiştir. Üretim sonucu elde edilen ürünler mübadeleye konu edilmek üzere üretilir olmaya başlanmış ve üretim süreci tepeden tırnağa değişmiştir.

Genel olarak metalaşma süreci olarak tarif edilen bu dönüşüm süreci tarihsel bir akış içerisinde gelişerek kapitalist üretim tarzının egemen olduğu bugünün toplumlarında adeta her şeyin metalaştığı bir noktaya ulaşmış bulunmaktadır. Bundan böyle kapitalist üretim tarzının birikim mantığına aykırı olan ya da onun sermaye biriktirmesine engel olan her tür üretim ilişkisi yıkılmaya ve kapitalist tarzda yürütülmeye zorlanmaktadır. Bu bağlamda bakıldığında bitki tohumlarının da bu süreçten kaçamadığı görülmektedir.

Özellikle son 30 yılda sermayenin yeni değerlendirme alanları arayışının ürünü olarak, tarım ürünlerinin üretim ve dolaşımı tamamen sermayenin yeniden değerlendirilebileceği yani sermaye birikimine hizmet edeceği bir biçimde kurgulanmaya çalışılmaktadır. Bunun en can alıcı alanlarından biri olan tohumculuğa bakıldığında, mübadele değerinin boyunduruğu altındaki tohum üretim sürecinin 1980'li yıllardan itibaren özel sektör ağırlıklı bir yapıya dönüştüğü ve tohumların neredeyse tamamen sermaye grupları tarafından üretildiği görülmektedir.

Genel manzara ise şöyledir: Altı uluslararası şirket; BASF, Bayer, Dow, DuPont, Monsanto ve Syngenta küresel ilaç pazarının %75-80'ini kontrol altında tutmaktadır. Yine DuPont ve Monsanto firmaları tek başlarına mısır tohum piyasasının %65'ine ve soya tohum piyasasının %44'ine sahiptir. Ayrıca, sermayenin yoğunlaşması ve merkezileşmesine bağlı olarak bazı tohumlarda tekel konumundaki şirketlerin sürece egemen olduğu görülmektedir. Neredeyse tek başına Monsanto firması 2001 yılı için dünya hibrit tohum piyasasının %91'ini kontrol etmektedir. Böylece uluslararası etki alanına sahip bu dev firmaların, tohum, tarım kimyasalları ve GDO'yu birlikte kullanarak tarım alanında tarihin tanık olmadığı bir hegemonyaya doğru gittiklerini söylemek mümkün görünmektedir.

O halde yapılması gereken bu ham bilgilerden hareketle olup biteni anlamak üzere görünenin ardına bakmaktır. Bu da tohumların üretiminin de kapitalist üretim biçiminin ürünü olan diğer her meta gibi ele alınmasını gerektirmektedir. Çünkü insan yaşamına

dair tüm öğelerin hızla metalaşmasına paralel olarak, canlılığın kaynağını içeren tohum da metalaştırılıyor ve domates, salatalık, pirinç, buğday, yani akla gelebilecek ne varsa, artık değer içeren bir meta olarak üretilmeye ve içerdiği değer gerçekleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. O halde yapılması gereken, tam da, tüm bu olup bitenin nedenlerini soruşturmak olacaktır.

Ancak yapılan soruşturmalara bakıldığında, tartışmaların yaygın biçimde, kapitalizminin her şeyi para ile sattığından, her şeyi satılık hale getirdiğinden, piyasalaştırdığından hareketle yürütüldüğü görülmektedir. Bunlar haklı eleştiriler olarak görülebilir olmakla birlikte sadece yüzey biçimlerine bakmak ya da görünenele yetinmek bilimsel bir tutum olarak kabul edilemez. Haliyle de problem tam da burada başlıyor. Yani, çözümün bulunduğu varsayıldığı yerde, bilimsel bir tutum almanın gereği olarak, tam da bir sorun olduğu itirazı yükselmek durumundadır. Genel kabul gördüğü üzere, sadece dolaşım sürecini esas alan bir analizden ziyade üretim sürecini merkeze alacak bir biçimde meseleye yaklaşmak daha bilimsel bir tutum olacaktır. Hal böyle olunca da, temel yaklaşım, "muazzam bir meta yığını" olarak görünen kapitalist zenginliğin en basit hücresi ve tüm bu ilişkileri barındıran meta kavramının yeniden gündeme alınması olmalıdır.

Çünkü ancak bu biçimde, kullanım değerinin tarihsel süreç içerisinde kazandığı yeni nitelikler ile meta biçimlerinin nasıl adım adım oluştuğunu anlamak mümkün olacaktır. Bunu anlamak içinse esas olarak kapitalist üretim tarzındaki metalaşma sürecini incelemek gerekmektedir. Öyleyse kullanım değeri olan tohum ve basit metalaşma biçimine kısaca değinerek bunların da söz konusu olduğu hatırlatıldıktan sonra özellikle genelleşmiş meta üretiminin nasıl mümkün olduğunun soruşturulması gerekecektir. Dolayısıyla kapitalist üretim tarzının ürünü olan metaları üretebilmenin koşulların ne olduğuna bakıldığında bunun bağımsız üreticilerin mevcut durumlarına yapılan müdahaleler ile mümkün olduğu fark edilmektedir. Bu nedenle esas olarak bunun mekanizması olan ilk birikim sürecine bakmak gerekmektedir. Bu andan itibaren ilk birikim farklı bir biçimde kendisini göstermeye başlayacaktır. Metalaşma sürecinde üreticilerin üretim araçlarından kopartılmasını doğ-

rudan sağlayan bu mekanizma tohumun metalaşması söz konusu olduğunda üreticilerin kendi üretim aracı olan tohumdan nasıl koparıldıklarını anlamak bakımından hayati bir yerde duracaktır.

Ancak bu çalışmada tohumun metalaşmasını sağlayan ilk birikim mekanizması daha çok devletin süreçte oynadığı rol üzerinden izlenmeye çalışılacaktır. Bu nedenle daha çok devletlerin politik müdahaleleri ya da yapmış oldukları yasal düzenlemeler üzerinden süreç analiz edilmeye çalışılacaktır. Zira devlet, egemen sınıfın bireylerinin kendi ortak çıkarlarını geçerli kıldıkları ve bir çağın burjuva toplumunun tamamını özetleyen biçim olduğundan, bunun sonucu olarak, tüm ortak kurumlar devlet aracılığıyla oluşturulmakta ve politik bir biçim kazanmaktadır (Marx ve Engels, 2013: 65). Ancak her ne kadar, olup biten hep sanki bir takım siyasi karar vericiler, hükümetler, ya da devletler tarafından yapılan yasal süreçler ya da antlaşmalar olarak görünse de görünenin ardındaki özü teşkil eden ekonomik ilişkiler, tüm bu siyasi atmosferin sisine inat, deşifre edilmek durumundadır. Çünkü Engels'in de vurguladığı üzere; "Her özel durumda, ekonomik olgular, yasa biçiminde onaylanmak için hukuksal konular biçimini almak zorunda olduklarından ve aynı zamanda, daha önceden yürürlükte olan bütün hukuk sistemini hesaba katmak gerektiğinden, hukuksal biçim, her şey olmak, ekonomik içerik ise hiçbir şey olmamak durumundadır" (2011: 56).

Sonuç olarak her ne kadar genel olarak siyaset alanının özelde ise devletin hareketinin ürünü olarak görünen bu süreçler, özünde sermayenin hareketine ya da eğilimlerine hizmet etmektedir. Dolayısıyla fetişizmin her şeyi baş aşağı eden karakterine karşı sermaye ve devlet arasındaki ilişkinin her zaman sorgulanması ve deşifre edilmesi gerekliliğine vurgu yapılarak kazanılan bağımsızlık ile devam etmek daha sağlıklı değerlendirmeler yapmayı ve doğru sonuçlara ulaşmayı beraberinde getirecektir. O halde Türkiye'de tohumun metalaşma sürecinde devletin ne biçimde rol oynadığı ve ne tür siyasal ya da hukuksal araçlar kullandığına bakarak devam etmek yerinde olacaktır. Bu yapılırken de içinde bulunulması ve görece daha rahatlıkla vakıf olunabilecek olması nedeniyle Türkiye'deki hukuksal ve siyasal gelişmelere bakmak daha amaca uygun olacaktır. Bu amaç gerçekleştirilirken

izlenecek olan yol haritası da muhtemelen şöyle olmak durumundadır.

Birinci bölümde, ekseriyetle metalaşma sürecinin yanlış kavrandığından hareketle, dolaşım süreci açısından bakıldığında her zaman kullanım değeri ile mübadele değerinin birliği olarak görünen bu sürecin aslında üretim sürecinden bakıldığında farklı görüneceği vurgulanmaya çalışılacaktır. Emek süreci ile değer yaratma ve emek süreci ile değerlendirme sürecinin birliği biçiminde ifade edilecek olan metalaşma sürecini, böylece tohumun metalaşması üzerinden izlemek mümkün hale gelecektir.

İkinci bölümde ise metalaşmanın temel mekanizması olan ilk birikim olgusu yazının amacına hizmet edecek düzeyde incelenmeye çalışılacaktır. Bunun temel koşulunun ise elbette ki emek gücü ile emeğin nesnel koşulları arasındaki ayrılma olduğuna dikkat çekilecektir. Ancak ve ancak, emek gücü ile emeğin ayrılmasına bağlı olarak emek gücünün artık değer yüklü metalar üretebileceği vurgulanacaktır. Daha da önemlisi, emek gücünün, karşılığı ödenmemiş emek şeklinde, artık değer ürettiği üretim sürecinden bahsetmemek metalaşma sürecini eksik kavramak olacaktır.

Böylece üçüncü bölümde acaba hangi koşullar ya da araçlar ile bunun sağlandığı soruşturulacaktır. Yasal ya da hukuksal süreçlerin esas alınacağı bu aşamada devletin önemli bir rol oynadığı önkoşulların nasıl hazırlandığına bakılacak ve böylece tohumların metalaşma süreci adım adım izlenmeye çalışılacaktır. Buradaki en önemli noktanın, bitkilerin tekrar üreme kabiliyetlerinin sermaye önünde engel oluşturması nedeniyle, üreticilerin tohumları doğrudan kullanabilmelerini engelleyecek düzenlemelerin yapılması olduğuna vurgu yapılacaktır.

Ancak böylesi bir vurgu olup biteni eksik anlamak olacağından dördüncü bölümde, buraya kadar yapılanmaya çalışılan zihinsel berraklaşmadan sonra, tohumun metalaşması esas olarak üretim düzeyi üzerinden kapitalist bir şirket olan Monsanto özelinde anlatılmaya çalışılacaktır. Böylece, kapitalist üretim sürecinin önemli mekanizmalarından olan genişleyen sermaye birikiminin ihtiyaçları ölçüsünde tohumun nasıl metalaştırıldığı üretim sürecinin esas alındığı bir metalaşma tartışması üzerinden incelenmiş olacaktır.

O halde artık tohumun metalaşma sürecine

bakmak mümkün görünmektedir. Çünkü bakmak, emek ile doğanın birliği şeklinde gerçekleşen üretim sürecinin hem temel ögesi hem de yeniden üretimin zorunlu unsuru olan tohumun, metalaşma süreci ile kullanım değeri olmaktan uzaklaşıp, salt artık değer içeren bir mübadele değerine dönüştüğünü anlamak demek olacaktır. Anlamak ise nasıl değiştirileceğini tartışmak bakımından yeni olanaklar yaratacaktır.

1. Meta Biçimi ve Meta Olarak Tohum

Meta, her şeyden önce, taşıdığı özelliklerle şu ya da bu türden insan ihtiyaçlarını gideren dışsal bir nesne, bir şeydir. Bu şey kullanım değeri ile mübadele değerinin birliği olmakla birlikte her şeyden önce söz konusu olan, bu şeyin yararlılığı yani kullanım değeridir. Kullanım değeri, kendisini yalnızca kullanımla ya da tüketimle gerçekleştirir (Marx, 2011: 49). Ve esas olarak niteliğe ilişkindir. Mübadele değeri ise, bir nicel ilişki, bir türdeki kullanım değerlerinin bir başka türdeki kullanım değerleriyle mübadele oranı, zaman ve yere göre sürekli değişen bir ilişki olarak görünür.

Ürünün meta haline gelebilmesi için belli tarihsel koşulların varlığı gereklidir. Meta olmak için, ürünün, doğrudan doğruya üreticinin kendisi için geçim aracı olarak üretilmemiş olması gerekir. Dolayısıyla doğrudan üreticisi için bir kullanım değeri olmaktan çok başkaları için bir kullanım değeri olmak durumundadır. Ve hatta kendisi için kullanım değeri olduğu başkasına mübadele dolayısıyla aktarılmış olması gerekmektedir. Bu süreç en başta sadece üretim fazlalarının birer kullanım değeri ya da yararlı şey olarak başkalarına mübadele yolu ile aktarılması şeklinde gerçekleşmiştir. Zamanla toplumsal işbölümünün gelişimine bağlı olarak her üretici yalnız bir ürün üretir hale gelmiş ve böylece kendisi için doğrudan kullanım değeri olmayan yararlı şeyleri üretme zorunluluğu doğmuştur. Böylece dolaşım sürecinde kullanım değerlerini mübadele değeri üzerinden başkasına satması ve buradan elde ettiği değer ile de kendi ihtiyaçlarını karşılaması gibi bir sonuç kendisini dayatmıştır. Bu andan itibaren de başlarda belirgin bir biçimde kendisini göstermeyen kullanım değeri ile mübadele değeri arasındaki ayrım derinleşmiş ve kullanım değeri ile mübadele değeri arasındaki çelişkili birliktelik daha sarıh bir biçimde görünür olmuştur.

Daha da ileri uzanarak, ürünlerin hepsinin ya da hepsi değilse de çoğunun hangi koşul altında meta biçimini aldıkları bulunmaya çalışılsa, bunun ancak, tümüyle özel bir üretim tarzı temelinde, kapitalist üretim tarzı temelinde gerçekleştiği görülecektir. Başka bir deyişle, kapitalist iş bölümü¹ temelindedir ki her türlü ürün, zorunlu olarak meta biçimini alır ve dolayısıyla bütün üreticiler, zorunlu olarak birer meta üreticisidir. Bu nedenle ilk kez kapitalist üretimin su yüzüne çıkışıyla ki kullanım değeri, genel olarak mübadele değerince dolayımınmakta; hatta ve hatta mübadele değeri kullanım değerini boyunduruğu altına alarak onu kendi aracı haline getirmektedir.

Böylece, bundan böyle, meta kapitalist üretimin ürünüdür, sonucudur. Çünkü ancak kapitalist üretim temelinde, meta, ürünün genel biçimi hâline gelir ve kapitalist üretim ne kadar çok gelişirse bütün üretim etmenleri (emek aracı, emek nesnesi ve emek gücü), o derece, üretim sürecine meta olarak girer. Alım ve satım yalnız üretim fazlasını değil, tam da üretimin tözünü ele geçirir ve değişik üretim koşullarının kendileri, baştan aşağı, dolaşımdan çıkıp üretim sürecine giren metalar olarak kendilerini gösterirler (Marx, 2011: 825). Bu biçimiyle meta, sermaye oluşumunun ön koşulu olarak görünse de öte yandan aynı meta, özünde, ürünün genel ögesel biçimi olduğu ölçüde, kapitalist üretim sürecinin ürünü olarak görünür.

Burada vurgulanması gereken nokta, meta üretiminin kapitalist üretim tarzından önce de mümkün olduğu ve kapitalist üretim tarzının var olabilmesi için hâlihazırda gelişmiş bir meta üretimi ve dolaşımı alanının var olmasıdır. Aradaki nüansı görebilmek için de dolaşım sürecinden ziyade üretim sürecine bakılmalıdır. Dolaşım düzeyinden bakıldığında her meta

1 İşbölümünün nasıl bir rol oynadığı Engels tarafından şöyle vurgulanmıştır: “Toplum içinde doğal işbölümünün üretimin temel biçimi olduğu yerde, bu işbölümü ürünlere, bu ürünlerin karşılıklı değişimi yani alım ve satımı bireysel üreticilerin birçok gereksinimini karşılayabilecek bir duruma getiren *meta* niteliğini kazandırır. Ve ortaçağda durum da buydu. Örneğin köylü, tarlaların ürününü zanaatçıya satıyor ve karşılık olarak ondan zanaatçılık ürünlerini alıyordu. Demek ki yeni üretim tarzı işte bu bireysel üreticiler, meta üreticileri toplumu içine sızdı. Tüm toplumda egemen olan bu *yöntemsiz*, doğal işbölümünün orta yerine, bireysel fabrikada örgütlendiği biçimiyle, yöntemli işbölümünün girdiği görüldü; *bireysel üretimin* yanında, *toplumsal üretim* ortaya çıktı.” (1998: 66, italikler Engels’e aittir).

zorunlu bir biçimde kullanım değeri ile mübadele değerinin birliği olarak görünür. Oysa üretim düzeyinden bakıldığında her bir metanın üretim sürecinin farklı belirlenimler ile şekillendiği görülecektir.

Sadece kendi geçim araçlarını elde etmek için emek sürecinde kendisi için kullanım değeri üreten insanlar topluluğu bir yana bırakıldığında; ilk olarak kendi ihtiyacından fazlasını üreten bir üreticinin bu üretim fazlası olan kullanım değerini başkasına mübadele ile aktardığı durum ile karşılaşılacaktır. Burada henüz kullanım değerinden bağımsızlaşmış bir mübadele değeri yoktur. Emek sürecinde üretici kendi emeğini tüketerek kullanım değerleri elde etmiştir. Ancak bunların yalnızca üretim fazlası olanlar mübadele değeri kazanırken çoğunluğu kendilerini değer olarak göstermek zorunda değildir.

Daha üst aşamada mübadele değeri için üretimin amaç olduğu zamanlarda ise üreticinin amacı değer üretmek ve bu değeri mübadele değeri biçiminde görünür kılarak onu realize etmektir. Bu aşamada meta üretim süreci bir yandan kullanım değerlerinin üretildiği emek süreci iken diğer yandan da mübadele değeri biçiminde görünen değer üretildiği değer yaratma sürecidir. Meta nasıl kullanım değeri ile değer birliği ise, onun üretim süreci de emek süreci ile değer yaratma sürecinin birliği olmak zorundadır. Bu basit meta üretimi süreci olarak adlandırılan üretim sürecindeki metanın özgün biçimidir; ki bu biçim de bu haliyle kalmayacak, meta üretimi ve dolaşımı belirli bir genişlik ve derinlik kazandığında artık başka olanaklar sunacaktır. Ki bu olanakların olgunlaşması ile de kapitalist üretim tarzının egemen olduğu üretim süreci gerçeklik haline gelecektir.

Kapitalist bu andan itibaren kendisinin kapitalizm öncesi meta üretici ile kıyaslanmasını istemez. Çünkü bu andan itibaren hiçbir şey eskisi gibi değildir. Artık kapitalistimiz için iki şey söz konusudur. Onun amacı, ilk olarak, bir mübadele değerine sahip olan bir kullanım değeri, satılacak bir nesne, yani bir metadır. İkincisi, kendi üretimi için gereken metaların, yani meta piyasasından satın aldığı üretim araçlarının ve emek gücünün toplam değerinden daha yüksek bir değere sahip olan bir meta üretmek ister. Onun amacı, yalnızca bir kullanım değeri değil aynı zamanda bir meta, yalnızca kullanım değeri değil aynı zamanda değer ve yalnızca değer değil aynı zamanda

artık değer üretmektir (Marx, 2011: 189). Hal böyle olunca da bundan böyle söz konusu edilen meta, dolaşım süreci açısından bakıldığında kullanım değeri ile mübadele değerinin birliği olarak görünmesine rağmen, emek süreci ile değerlendirme sürecinin birliğinin ürünü olan ve artık değer ile döllenen metadır. O bundan böyle, emek gücünün kendi değerini ürettiği sürenin ötesinde çalışmaya zorlanarak karşılığı ödenmeyen emek zaman biçiminde bir artık değer nesnelleştiği bir metadır.

Peki, bunun böyle olmasının maddi temeli nedir? Emek gücü işçinin kendisi tarafından serbestçe satılabilir bir meta haline geldiği andan itibaren bu sonuç kaçınılmaz hale gelmektedir. Ve gene ancak bu andan itibaren meta üretimi genelleşmeye ve üretimin tipik biçimi haline gelmeye başlamaktadır.² Her şey, daha baştan, satılmak için elde edileceği bilinerek üretilmekte ve üretilen bütün zenginlik dolaşım alanından geçmektedir. Ve ancak ücretli emek kendi temeli haline geldiğinde, meta üretimi, kendini toplumun tamamına zorla kabul ettirmekte; ancak bundan sonra, gizli kalmış bütün güçlerini açığa vurmakta ve geliştirmektedir (Marx, 2011: 568).

Bu da Marx'ın ilk birikim³ olarak adlandırdığı,

- 2 Daha iyi bir biçimde açıklamak gerekirse: "Kapitalist üretim, gerçekten de, üretimin genel biçimi olarak meta üretimidir, ama böyle olması ve gelişimi içinde bu özelliğinin geç kazanması, yalnızca, emeğin burada meta olarak görünmesinden, işçinin emeğini, yani kendi emek gücünün işlevini satmasından ve bunu da, varsayımımıza göre, kendi yeniden üretim maliyetleriyle belirlenen değeri üzerinden yapmasından kaynaklanmaktadır. Emeğin ücretli emek haline gelmesi ölçüsünde, üretici, sanayici kapitalist hâline gelir; bu sayede de, kapitalist üretim (dolayısıyla aynı zamanda meta üretimi) tüm boyutlarıyla ortaya çıkma olanağı bulmaktadır. Can alıcı nokta, bu metanın kullanım değerinin özgül bir kullanım değeri, değer kaynağı olması, kendisini sahip olduğundan daha fazla değer kaynağı olmasıdır. Kapitalistin ondan beklediği özgül hizmet budur" (Marx, 2011: 195).
- 3 İlk birikim olgusu hala Marksistler arasında önemli bir tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Bu tartışmanın yapıldığı önemli metinler Göztepe'nin (2014) editörlüğünde Türkçeye çevrilmiş bulunmaktadır. İlk birikimin devam edip etmediği ya da sermayenin tarih sahnesine çıkış anında beliren sonra ortadan kalkan bir süreç olup olmadığı tartışılmaktadır. Kitap boyunca süreklilik hipotezi güçlü bir biçimde savunulmakla birlikte özellikle Werner Bonefeld'in kısa yazısı en katkı sunucu çalışma olarak görünmektedir. Ayrıca özellikle Harvey (2004) bu süreci "Mülksüzleştirme Yoluyla Birikim" olarak adlandırmaktadır. Burada benimsenecek olan yaklaşım ise ilk birikimin genel olarak üreticileri kendi nesnel emek koşullarından kopartan hareket olduğu yönündedir. Emeğin nesnel koşulları

kapitalist üretim sürecinin hemen şafağında, emek gücü ile emeğin koşulları arasındaki ayrılmayı ürettiği süreç ile mümkün olabilmıştır. Bundan böyle, dolaysız üreticilerden kopartılan üretim araçları sermaye haline gelmekle kalmamakta benzer biçimde dolaysız emekte emek gücü metası haline gelerek dolaysız üreticiyi ücretli emekçiye dönüştürmenin olanaklarını üretmektedir. Dolaysız üretici üretim araçlarından kopartıldığı için artık kendisini yeniden üretebileceği kullanım değerleri olan geçim araçlarını üretemez durumdadır. Bunu üretebilmek için tüm koşullarını sermayenin belirlediği üretim sürecine girmesi gerekmektedir. Böylece, sürekli olarak, emek gücü sahibi, yaşayabilmek için emek gücünü satmaya zorlanır ve kapitalist, zenginleşmek için bu emek gücünü satın alabilecek duruma gelir (Marx, 2011: 558). Böylece, sermayenin kendisini mümkün olduğu kadar fazla değerlendirmesi, yani mümkün olduğu kadar fazla değer üretmesi, dolayısıyla emek gücünün kapitalist tarafından mümkün olduğu kadar çok sömürülmesi, kapitalist üretim sürecinin itici dürtüsü ve belirleyici amacı haline gelmektedir.⁴

O halde, Marx'ın Kapital'de ulaşılmış olduğu sonuçlardan hareketle; önce mantıksal olarak meta üzerinden analiz ettiği meta biçimlerini daha sonra değer biçimi üzerinden tarihsel bir seyir biçiminde incelediği dikkate alındığında, dolaysız emek süreci dışında kullanım değerinin tarihsel süreç içerisinde farklı biçimlerde belirlenerek metalaştığını iddia etmek mümkün görünmektedir. Bu olanağı kullanarak tüm metalaşma süreçlerine bakmak muhtemelen analizi büyük oranda daha da kolaylaştıracaktır. Dolayısıyla,

ise üretken tüketimi gerçekleştirebilmek için gerekli olan üretim araçları [bunları emek nesnesi (toprak, tohum ya da her tür hammadde vs.) ve emek aracı olarak ayırmak mümkündür] ile emekçinin kendisini yeniden üretmesi yani bireysel tüketimi gerçekleştirmek için gereken geçim araçları (özellikle doğada hazır buldukları geçim araçları) olarak düşünülmektedir. Dolayısıyla ilk birikim emeğin nesnel koşullarının bir bütün olarak emekçilerden kopartılması biçiminde gerçekleşebileceği gibi sadece emek nesnelere ya da sadece emek araçları bakımından mülksüzleştirilmeleri şeklinde de cereyan edebilir. Örneğin dolaysız üreticilerin elinden, en önemli üretim aracını olan, tohumu alan sermaye, bunu onları toprak bakımından mülksüzleştirmeden yapabilmektedir.

4 Kapitalist üretim, yalnızca meta üretimi değil, özünde artık değer üretimidir. İşçi, kendisi için değil, sermaye için üretir. Bundan dolayı, bundan böyle yalnızca genel olarak üretimde bulunması yetmez. Artık değer üretmek zorundadır.

tohumun metalaşması sürecini de böylesi bir tarihsel süreklilik üzerinden incelemek bir meta olarak tohumun anlaşılması bakımından yararlı olacaktır. Böylece dolaysız emek sürecinin ürünü bir kullanım değeri olan tohumun adım adım önce basit meta biçimine daha sonra ise genelleşmiş meta üretiminin ürünü olan bir metaya dönüşümünü izleme olanağı yakalanmış olacaktır.

Geçimlik tarımın ya da üretimin yapıldığı toplumlara ya da topluluklara bakıldığında yıllık ürünün bir bölümünün bir sonraki yılın tohumluğu olarak ayrıldığını hemen hemen herkes bilebilecek durumdadır. Tohum insanların kendi geçimlerini sağlamak için yetiştirdikleri bitkilerin yeniden üretilmesinin temel koşuludur. Dolayısıyla tohumların elde edilmesi ve saklanması önemli bir süreçtir. Ancak kapitalist üretim tarzının henüz egemenliğini tesis etmediği üretim alanlarında tohum insanlar için yalnızca bir kullanım değeri yani yararlı bir şeydir. Dolayısıyla, tohum elde etmek ve onu saklamak bu tarz üretim birimleri için hayati bir mesele olduğundan bunun bilgisinin elde edilmesi ve aktarılması da önemli bir süreçtir. Bu tarzın kendisine bakıldığında, çocukların bu üretim sürecini büyüklerini izlemekle öğrendikleri gözlemlenmektedir. Annelerinden, babalarından, nene ve dedelerinden toplumun diğer üyelerine kalan bu bilgi, hem toplumun kendisini yeniden üretmesi için önemli bir etkidir hem de gençlerin öğretmenleri olan yetişkinleri ile ilişkilerini düzenleyen bir mekanizmadır. Herkesin birlikte kendi kullanım değerlerini ürettiği bu üretim biçiminde herkes topluluk için yararlı olanı yani ortak faydayı üretmek noktasında hem fikirdir ve herkes bunu sürdürmenin yolları üzerinde düşünmek zorundadır.

Ancak üretici güçlerin gelişmişliğine bağlı olarak üretim ilişkilerinin gelişmeye başlamasıyla birlikte tohum sadece dolaysız üreticiler için değil başkaları için de kullanım değeri olmaya başlamıştır. Bu da üretilen tohumların mübadele ile başkalarına aktarılmasını zorunlu kılmıştır. Bu andan itibaren kullanım değeri olan tohumlar bir de mübadele değeri ile nitelenecek ve bu biçimin gelişmesi ile birlikte sadece mübadele değeri olarak kendisini ifade edebileceklerdir; ki bu artık tohumun sadece emek sürecinin ürünü olması durumunu ortadan kaldıracak ve tohum değer yaratma sürecinin ürünü olan bir metaya dönüşecektir. Üreticinin

tek amacı kullanım değerinden ziyade değer ya da bunun görünüm biçimi olan mübadele değeri olacaktır. Üretici değer yaratma sürecinde ürettiği tohuma değer katacak ve sonra onun mübadele değeri olarak pazara götürecektir ve bu değeri gerçekleştirmeye çalışacaktır. Bu andan itibaren meta olarak tohum emek süreci ile değer yaratma sürecinin birliği olacaktır.

Ancak kendi suretinde bir dünya yaratmayı kendisine amaç edinmiş olan sermaye bir ahtapot gibi tüm dünyayı sarıp, dünya üzerindeki tüm kullanım değerlerini kendisi için artık değer içerecek metalara dönüştürmeye giriştiğinde; kullanım değeri üretiminin esas olduğu toplumlar ya da topluluklar bir anda tohumların üretimi ve saklanması ile ilgili bilgi üzerindeki kontrollerini ve mülkiyetlerini kaybetmeye başlarlar. Bu sürecin en olumsuz tarafı ise, yavaş yavaş doğayla toplum arasındaki “doğal olanı insani olandan ayırmanın imkânsız olduğu” insan emeği aracılığıyla kurulan metabolik etkileşimin bozulmaya başlamasıdır (Harvey, 2012). Kapitalizmde sermaye-emek ilişkisi, insanla doğa arasındaki zorunlu ilişkileri belirlemeye ve bunlara kendi sınıf ilişkilerinin damgasını vurmaya başlamakta ve bu da zamanla “emeğin ve doğanın sermayeye boyun eğmesini beraberinde getirmektedir (Benlisoy, 2015).

Bu süreçte, çok uluslu şirketler kılığında hareket eden bu kişileşmiş sermayeler, geleneksel üretim yapan insanların karşısına çıkmakta ve onların yüz yıllardır ürettikleri bu bilgilerin kendilerine ait olduğunu iddia etmektedirler.⁵ Elbette sadece söylemekle kalmamakta bunun tüm yasal ve yasal olmayan yöntemlerini de devreye sokmaktadırlar. Böylece, kullanım değeri olan tohumun kapitalizmin egemenliği altında nasıl, adım adım, değerinde sadece değerin değil aynı zamanda artık değerinin görünüş biçimi olan mübadele değerinin taşıyıcısı bir metaya dönüştürüldüğüne tanıklık etmek zorunda kalınmaktadır. Tanıklık edilen meta ise bundan böyle emek süreci ile değerlendirme sürecinin birliğini ifade eden artık değer yüklü

5 Somut bir örnek vermek gerekirse: “Eski biçimiyle küçük meta üreticiliği artık ortadan kalkmıştır. Fideyi üreten çokuluslu firma fide fiyatları üzerinde oynayabilir. İsteddiği ülkeye verimli fideyi ihraç eder, istediği ülkeye etmez. Küçük üreticinin buna etki edebilme gücü yok. Bilgi de ortadan kayboluyor. Tohumdan fideye uzanan ve köylülüğün aslını oluşturan bilgidir bu: Ne zaman su verilir, ne kadar verilir, hastalık belirtileri nelerdir?.. Köylüler artık bu bilgiyi yitiriyor” (Özügür, 2013).

bir tohumdur. O halde bunun nasıl gerçekleştiğine bakmak için ilk olarak sermayenin ürünü olan meta olarak tohumun bu biçimi kazanmasına neden olan esas süreci incelemek gerekmektedir.

2. Metalaştırmanın Mekanizması Olarak İlk Birikim

1980’lerden bu yana, ulusal bitki yetiştirme/geliştirme programları çeşitli farklı yollar izlese de, her durumda ulus ötesi şirketler tarafından üretilen tohumların kullanımı ve pazarlanması giderek genişlemiş ve 1990’ların sonunda artık bu tohumlar dünyanın tohum kaynaklarının en büyük bölümünü oluşturur hale gelmiştir. Ayrıca, büyük ölçüde Dünya Ticaret Örgütü’nün (DTÖ) etkisiyle, uluslararası tohum şirketlerinin yaygınlaşması ve fikri mülkiyet⁶ haklarının gelişmesi, daha fazla yeni tohum yasaasının çıkmasına yol açmıştır. Aslında tüm bu uygulamalar; bitki yetiştirme/geliştirme programları ve tohum yasaları, yerel türlerin yerine endüstriyel türlerin geçirilmesinin ve tohumların çiftçi-tohumu değiş-tokuş sisteminin dışındaki ticari mallara dönüştürülmesinin stratejik araçları olarak hizmet etmektedir. Ve bu uygulamalar, özünde, kullanım değeri olan tohumların nasıl mübadele değeri olan tohumlar haline getirildiğinin hikâyesini anlatmaktadır.

Genel planda süreç şöyle işlemektedir. Kayıt olmamış hiç kimse, tohum üretip satamaz ve tescil edilmiş türleri piyasaya süremez hale getirilmiş hata bazı durumlarda bu zorunluluk yalnızca satışa değil, aynı zamanda tohumların bağışlanmasına, hatta çiftçiler arasındaki para karşılığı olmayan tohum değiş-tokuşuna bile uygulanmıştır. Tüm tohumlar tetkik edilmek zorunda kalınmış, standartlara uymayan tohumlar yasaya aykırı sayılmıştır. Pek çok durumda, tescilli olmayan tohumları ekmek -ister standartları karşılansın ister karşılamasın- yasadışı olarak değerlendirilmiş, hatta şirketlere ait tohumlar bir biçimde başka çiftçilerin topraklarında yetişse bile çiftçiler şirketler tarafından açılan davalarla mücadele etmek zo-

6 Patent hakkı, büyük biyoteknoloji firmalarının hâkimiyetini sağlayan en önemli araçtır. Genetik yapısı değiştirilen ürünler patentleniyor çünkü bu çalışmaları yapan şirketlerin temel kazancı, patent bedeli tahsil etme üstüne kurulu. Örneğin sadece mikroorganizmayı bile patent kapsamında koruyabiliyorsunuz. Bunlarla ilgili büyük saklama kuruluşları var.

runda bırakılmıştır.⁷ Bazı ülkelerde, tescilli olmayan veya belgelendirme standartlarına uymayan tohumların nakliyatı, onlar belgelendirilmemiş tohumlar olarak değiş-tokuş edilse bile, fiilen yasadışı sayılmıştır.

Özcesi, köylülerin tohum üretme kabiliyetleri ve hakları⁸ yok sayılmış ve yasaklanmıştır. Çünkü üniversite diploması olmayanlar, bir üniversite mezununun -ücretli olarak- onların işlerini denetlemesini kabul etmedikleri takdirde resmen tohum üreticisi olarak tanınmamışlardır. Eğer tohum üretmeye devam ederlerse yasayı çiğnemiş olacaklardır. Bu yolla da, bir yerel topluluk, yasalarla belirlenen standartlara uyduğu bir devlet görevlisi veya özel bir kuruluş tarafından önceden belgelendirilmeyen tohumları yasal olarak değiş-tokuş edemeyebilecektir. En nihayetinde de, köylü değiş-tokuş sistemlerinin denetlenmesi, yasaklanması ve/veya yok edilmesi sağlanmış ve para karşılığı olmayan tohum değiş-tokuşu bile yeni standartlara ve şartlara uymak zorunda bırakılmıştır. Örneğin, çiftçilerin kendi aralarında tohum takası yapması artık bir suç teşkil etmektedir. Tohumların lisanslı olması zorunluluğu belediyelerin yaptığı tohum takaslarına bile soruşturma açmayı gerektirebilmektedir.

Peki, tüm bu olup bitenleri nasıl anlamak gerekir? İlk ağızda şunları söylemek pekâlâ mümkün görünmektedir. Kapitalizm her şeyi disipline etmek, tüm süreçleri kendi hareketine uydurmak ister. Çünkü kâr elde etme ihtimalini şansa bırakamaz. Dolayısıyla gerçek boyunduruk altına almış olduğu tüm toplumda henüz kendi egemenliği altına alamadığı alanlar varsa onları hızla kendi bünyesine katmaya ve kendisinin bir parçası haline getirme eğilimindedir.

Genelleşmiş meta üretimi olan kapitalist üretim biçimine esas karakterini veren, üreticileri kendi üretim araçlarını üretmiş olmaktan ayırmış olması ve tüm emekçileri emek piyasasında derisini yüzdürmek üzere emek piyasasına fırlatmış olmasıdır. Ancak do-

ğaya ve doğanın yeniden ürettiği süreçlere müdahale etme noktasında henüz kendi kontrolüne alamadığı alanlar vardır. Bu alanlardan biri ise tohumların üretimidir. Tohum aslında doğadaki bitkilerin kendi yeniden üretimlerini gerçekleştirmek üzere kullandıkları en temel üreme birimleridir. Ancak ne yazık ki, tohum doğada kendiliğinden oluşabilmekte ve bitkiler kendi nesillerini sürdürmeyi bir biçimde başatabilmektedirler. Dolayısıyla bu durumu kontrol altına almak gerekir. Bunun için de tohum üretimi sürecine müdahale ederek, tohum üreten ve bunu saklayan üreticilerin elinden bu sürecin kendisini koparıp almakta ve kendi hareketi haline getirmektedir. Bu sayede de, o tohumun tüm kullanım haklarını kendisine tabi kılmaktadır.⁹

Dolayısıyla yukarıda anlatılan sürece bakıldığında, olup biten, adeta bir ilk birikim süreci yani doğrudan üreticilerin, kendileri için birer kullanım değeri olan tohumlarından kopartılmaları ve tohum bakımından mülksüzleştirilmeleridir. Ve bu ilk birikim mekanizması iki düzlemde işlemektedir. Birincisi doğrudan üreticilerin kendi emeklerini nesnelleştirerek kendileri için kullanım değerleri üretebilecekleri nesnel koşullardan (üretim aracı, geçim aracı vs.) kopartılarak emek gücü metası olarak emek piyasasına fırlatılması ve tarım dışı üretim alanlarındaki değerlenme süreçlerinde karşılığı ödenmeyen emek üreten ücretli işçilere dönüştürülmesidir. İkincisi ve tohumun metalaşması açısından kritik olan ise, tohumun hem üretim aracı hem de ürün olması arasındaki dolaysız birliğin kırılması ve bir yıllık tarım faaliyetinin ürünü olan tohumların bir sonraki yıl kullanılamayacak biçime getirilmesidir. Yani üretim aracı olma vasfını yitiren tohumlar kapitalist üretim sürecinin ürünü olarak üretilmekte ve ancak bir kez ekilebilmektedir.

Bu aşamaya kadar olup biten, tohumlara zorla el

7 Benzer bir olay Kanada gerçekleşmiştir. GDO'lu çeşitten gen kaçması sonucu tohum şirketi çiftçiden tazminat talep etmiştir (Özkaya, 2009).

8 Patent alınması halinde de, genetik olarak değiştirilmiş pamuk, mısır ya da tütün tohumunu eken çiftçi, hasattan sonra elinde kalan tohumları ekinde yeniden kullanırsa, patent sahibine bir bedel ödemek zorunda kalıyor. Tarımsal üretimin en temel ve en eski yöntemlerinden olan, kendi ürününden gelecek yıl için tohumluk ayırma geleneği ve hakkı, bu şekilde ortadan tümüyle kaldırılmış oluyor.

9 Örneğin Monsanto'nun Roundup Ready ticari adı ile ürettiği ürünleri alıp tarlanıza ektiyeniz, bu ürünleri ilaçlamak için yine Monsanto'nun Roundup Herbicide adındaki zararlı otları öldüren ilacı almak zorundasınız. Çünkü diğer markalar, bu markanın ürünlerini saran zararlı otları öldüremiyor. Kısacası bir kez bu firmalardan tohum aldıysanız, ürününüzün tohumunu bir sonraki sene kullanmanız yasak -zaten tohumların çoğu "kısır tohum"; yani ekseyiz de çıkmayan tohumlardır. Çiftçiler, tam anlamıyla küresel sermayeye muhtaç hale gelmekte ve her şeye rağmen GDO teknolojisinin vadettiğini de elde edememektedirler.

konulması iken, daha sonra bunlar mübadele değeri haline getirilerek belli bir fiyat üzerinden üreticiye satılmaktadır. Her ne kadar başlarda çeşitli zor biçimlerini devreye sokmuş olsa da fiyat mekanizması üzerinden dolaşım düzeyinde metalaştırmayı başardığı tohumları mübadele değerini gerçekleştiren herkesin kullanımına sunmaktadır. Ancak bu çalışmada esas olarak yasal süreçler ve müdahaleler üzerinden hareket edileceğinden dolayı değer yasasından önce devreye sokulan zorlamalara bakmak daha yararlı olacaktır. Böylesi bir hareket tarzının en önemli koşulu ise devlete ve devletin bu süreçteki rolüne bakmak olacaktır. Birkaç çarpıcı örnek vermek durumu daha berrak bir şekilde gözler önüne sermek bakımından anlamlı olacaktır.

3. Metalaşma Sürecinin Katalizörü Olarak Devlet

Bu çerçevede, ilk olarak, 2012'de, ABD başkanı Obama tarafından G8 ülkeleri, bazı Afrika hükümetleri (Tanzanya, Gana, Etiyopya, Mozambik, Malavi, Burkina Faso, Fildişi Sahili) ve Monsanto, Syngenta ve Yara gibi bazı çokuluslu şirketler arasında bir ortaklık şeklinde oluşturulan "Gıda Güvenliği ve Beslenme için Yeni İttifak"tan söz etmekle başlamak çarpıcı olacaktır. Bu durum Afrika'daki çeşitli çiftçi birlikleri, yerel halklar, çevreciler ve küresel sivil toplum örgütleri tarafından kuşkuyla karşılanmıştır. İttifak'ın amacının özel sermayeyi Afrika tarımına yatırım yapmaya yönlendirmek olduğu açıklanırken, gerçekte söz konusu çokuluslu şirketlerin geniş ayrıcalıklarla Afrika'daki kaynaklara erişimini sağlamaya hizmet etmesinden kaygı duyulmaktadır. Bu kaygılar elbette yersiz değildir. Çünkü Afrika hükümetlerinden tohum, gübre, tarım kimyasalları, arazi kullanım hakkı, su kaynakları vb. konularda yatırımcıların önünü açacak reformlar yapmaları talep edilmekte ve küçük üreticileri yerli tohumlar yerine şirketlerce satılan tohumları kullanmaya zorlayacak yasal düzenlemeler yapılması dayatılmaktadır (Çaşkurlu, 2013).

Yine, Koalisyon Geçici yönetiminde Irak Tarım Bakanlığına yardımcı olarak atanan Dan Amstutz'in, ABD'li tohum tekeli Cargill ile organik ilişkisi olduğu ortaya çıkmıştır. Savaş koşullarının nasıl fırsatlar yaratmak üzere kullanıldığının iyi bir örneğini görmek bakımından ilginç görünmektedir. İşgal altında tahıl

stokları tükenmiş olan çiftçilere, Amstutz ve eş başkan yardımcısı Avustralyalı buğday tekellerinin temsilcisi Trevor Flugge tarafından Cargill ve Monsanto tohumlarından dağıtılmış ancak ardından yasal düzenlemeler yapılarak bu tohumların üreticilerce tekrar kullanımını yasaklanmıştır (Özkaya, 2015).

O halde bugün dünyanın geneline bakıldığında, kendisini güçlü bir biçimde görünür kılan önemli olgu, yeni tohum yasaların tüm dünyada uygulamaya sokulmuş ya da sokulmak üzere olmasıdır. Bu yasalar ülkeler arasında oldukça büyük farklılıklar arz ediyorsa da; hepsinin ortak teması, şirketler tarafından geliştirilen özel tohum çeşitlerine daha iyi bir koruma sağlamaktır. Pek çok coğrafyada çiftçilerin kendi tohumları artık yasadışı ilan edilmiş ve araştırma programlarının büyük bölümü bitki yetiştirme/geliştirme alanına odaklanmış durumdadır. Bu programların görevi, her ülkenin en önemli ürünlerinin modern çeşitlerini [türlerini] üretmek ve onların bu ülkelerde kullanımını yaygınlaştırmaktır (Louwaars, 2005).

Dolayısıyla kapitalist üretim tarzının bu denli genişlik ve yaygınlık kazanarak sermayeye uluslararasılaşma açısından önemli olanaklar sunduğu bir düzlemde elbette bunun dışında durabilmek mümkün görünmemektedir. Dışında kalmaya çalışanları ise bir biçimde kendisine bağlamaya çalışan uluslararası sermaye böylece dünya üzerindeki tüm tarımsal üretim süreçlerini kendisine eklemlemek zorunda bırakmaktadır. 1980'li yıllardan sonraki tarımsal dönüşümlere bakıldığında, Türkiye'nin de böylesi bir süreci yaşadığını ve tohumun metalaşmasının bir örneğinin de bu coğrafyada hayat bulduğunu söylemek mümkün olacaktır. Bunun nasıl hayat bulduğuna ise 2000'li yıllarda devreye sokulan bir takım düzenler üzerinden bakılmaya çalışılacaktır.

Türkiye'de ilk olarak 2006'da düzenlenen 5553 sayılı Tohumculuk Kanunu ile yerel çeşitler veya köy popülasyonları şeklinde tanımlanan genetik materyalin yani tohumların ticareti yasaklanmıştır. Çünkü toprağa tohum saçılmasa ürün elde etmenin imkânsızlığının bilincinde olan bu düzenleme, tohumlarla yaşamsal bir bağ içinde olan üreticiler ve tüketicileri kendine bağımlı kılmak için tohumu ele geçirme amacı taşımaktadır. Aksu'nun (2013) ifadesiyle "tohumdan el çektilmesi ve çiftçilerin ürettikleri tohumlarına sadece değiş tokuş hakkı tanınması, satış-

larının engellenmesiyle meydan tohum şirketlerine bırakılmıştır.” Böylece, tohum sadece sermaye için alınıp satılan bir şey haline getirilmekle birlikte aynı zamanda tohum piyasası sermayenin tekeline tahsis edilmiş olmaktadır.

Bu amaç zaten kanun maddelerinde açıkça belirtilmiş durumdadır. Örneğin; kanunun beşinci maddesinde “bakanlık tarafından, bitkisel ve tarımsal özellikleri belirlenerek sadece kayıt altına alınan çeşitlere ait tohumlukların üretimine izin verilir” denirken yedinci maddesi ise “yurt içinde sadece kayıt altına alınmış çeşitlere ait tohumlukların ticaretine izin verilir” denilmektedir (Özkaya, 2009).

Dolayısıyla, genel olarak ifade etmek gerekirse, Tohumculuk Kanunu ile yurt içinde sadece kayıt altına alınmış çeşitlere ait tohumlukların ticaretine izin verilerek çiftçilerin ürettiği tohumları satmalarına engel getirilmiş ve tohumun sadece parasız değiş tokuşuna izin verilerek ticarileştirmenin ve piyasalaştırmanın sermaye lehine koşulları yaratılmıştır. Böylece, dolaşım düzeyinde cereyan eden bu uygulamalar ile devlet-kamu tohum üretim alanının dışına çıkarılmış ve tohumun sertifikalandırılması, ticaret ve denetimi şirketlere bırakılmıştır. En çarpıcı olanı ise, şirketlerle çiftçiler arasındaki anlaşmazlıklarda devlet değil, tohum şirketlerinin oluşturduğu Tohumcular Birliği yetkili kılınmıştır (Aksu, 2013). Devlet adeta sermaye için kendisini bile sürecin dışında tutacak düzenlemelere imza atmıştır. Sonuçta bu yasalarla çokuluslu tohum şirketleri, bu alandaki egemenliklerini geliştirerek yeni bir güç kazanmış olmaktadır.

Çokuluslu sermayenin gücünün pekiştirildiği en önemli araç ise, UPOV¹⁰ denilen Uluslararası Yeni Bitki Çeşitlerini Koruma Birliği'ne üye olunmasıdır. TBMM'de 13.3.2007'de 5601 sayılı “10 Kasım 1972, 23 Ekim 1978 ve 19 Mart 1991 tarihlerinde Cenevre'de Gözden Geçirilen 2 Aralık 1961 tarihli Yeni Bitki Çeşitlerinin Korunması Uluslararası Sözleşmesine Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair” Kanun ka-

10 “UPOV 1960'da sonradan devleşecek olan tohum şirketlerinin güdümündeki altı Avrupa ülkesi tarafından kuruldu. 1990'lara kadar sadece 20 üyesi vardı. Ancak küreselleşme ile birlikte hiçbir zorunluluk olmamasına rağmen IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi kuruluşlar ve büyük devletler gelişmekte olan ülkeleri bitki çeşitleri üzerindeki fikri mülkiyet haklarını koruma iddialı UPOV'a girmeye zorladılar. Türkiye 65. üye oldu” (Özkaya, 2009).

bul edilmiş ve Resmi Gazete'de 17.3.2007'de yayınlanmıştır. Dışişleri ve Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonlarında kabul edilen bu yasa, o dönemde mecliste bulunan tüm üyelerin oyu ile ve herhangi bir tepki ile karşılaşmadan yasallaştırılmıştır.

Türkiye'nin UPOV'a yaptığı başvurunun gerekçesi, ilginç bir biçimde, “Türkiye'nin bitki ıslahçıları'nın haklarını koruma altına alarak yeni tohum geliştirmek için yatırımları çekmek” olarak gösterilmiştir. Ancak, küresel tohum şirketlerin doğrudan ya da yerli şirketler dolayısıyla tohum pazarladıkları bir düzlemde bu gerekçe hiç de gerçekçi görünmemektedir. Hatta büyük tohum devleri halen geç kapitalistleşme eğiliminde olan ülkelerin yerel tohumları ile ülkelerin kamu kuruluşlarına ait gen merkezlerindeki tohumlara istedikleri gibi el koymaya devam etmektedirler.

Dolayısıyla, UPOV ile yerel üreticilerin tohum üzerindeki haklarının ve ıslah amacıyla çeşitlerin kullanılmasına son verileceği açıktır. Patent sahibi veya koruma sahibi firma ürünlerimize kendi çeşidinden üretildiğini iddia ederek el koyabilecek yani başka bir ifadeyle üreticiler kendi yerel tohumlarını kullanamayacak duruma getirilecektir. Bu haliyle de sürecin bir mülksüzleştirme, kendi yaşamını yeniden üretme olanaklarından yoksun bıraktırılması olduğu görülecektir. Böylece kendi geçim araçlarını üretme potansiyellerini kaybetme tehdidi ile yüz yüze olan dolaysız üreticiler ya şirketlerin tohumlarına bağımlı hale gelecek ya da kendi topraklarından ve yaşam koşullarından kopmak zorunda kalacaktır. Başka bir deyişle, birer özgür emek gücü olarak emek piyasasında kendi derilerini yüzdürmek için yerini-yurdunu terk etmek zorunda kalacaklardır.¹¹

Üreticiler açısından böylesi sonuçlar doğuran bu mekanizma maalesef doğa açısından da olumsuz-

11 Somutlaştırmak gerekirse; “Çokuluslu sermaye nüfuzu sermaye yoğun bir tarım üretimi anlamına geliyor. Kullanılan ilaç ve genetiği değiştirilmiş tohumlardan dolayı verimlilik değişti, bire yüz veren topraklar artık bire bin veriyor. Tohumun yapısıyla öyle bir oynanıyor ki, müthiş verimli tohum cinsleri elde ediliyor. Bire bin verimle organize edilen bir tarımsal üretim karşısında küçük üreticinin durması mümkün değil (Özğür, 2013)”. Böylece, “Kuralsız piyasa koşullarının egemenliği, ortalama hektar alanda tarım yapan köylü üretici emeğinin karşılık bulamaması sonucunu doğurmaktadır. Girdi piyasaları tekelleşen ve giderek yükselen maliyetlerle tarım yapmaya çalışan üretici, çıktı piyasalarında ezilmekte ve üretim araçlarını kaybetmektedir” (Günaydın, 2013).

luklar barındırmaktadır. Süreç, genetik kaynakların yağmalanması, biyoçeşitliliğin ve yerel çeşitliliğin yok edilmesi ile son bulacaktır. Dahası, tarım ilacı ve gübre kullanımının esas olduğu bir tarım sistemi olan endüstriyel tarım yaygınlaşacak ve bunun sonucunda da toprak, su ve ürünler kirlenecektir. Böylece, daha önce de ifade edilen “doğal olanı insani olandan” ayırma sürenin devletin desteği belki de öncülüğünde nasıl işleildiğini görmek mümkün görünmektedir. Tohumun bir kullanım değeri olmaktan çıkarılıp tamamen mübadele değerinin öznesi olması sürecinde, sermayeden yana olan devletin, yasal mekanizmaları dolayısıyla doğa ile insan emeği arasındaki zorunlu metabolik etkileşimi bozmaya koyulduğu bir durum ile karşılaşmaktadır. Bu da hem doğanın hem de insanın (kendi yaşam koşullarını üretmez hale getirilmesinden dolayı emek gücünün) devlet eliyle nasıl kendilerini yeniden üretmez hale getirildiğini göstermektedir.

Ancak her ne kadar devletin hem zor hem de yasal araçlarının ne biçimde işlediği kendiliğinden anlaşılan biçimsel bir yan taşıyorsa da, sorun tüm bunlara yön veren iradenin içeriğinin ne olduğu ya da bu içeriğin nereden kaynaklandığı sorundur. Bunun nedenini aramanın belki de en önemli yolu, devlet iradesini, bütünlüklü bir biçimde yani sınıfsal gerçekliği de unutmadan, hem devletin hem de sivil toplumun değişen ihtiyaçları temelinde, belirli üretici güçlerin gelişmişlik seviyesine denk düşen üretim ve dolaşım ilişkileri bağlamında incelemek gerekmektedir (Engels, 2011: 54). Böyle bakıldığında ise devlet iradesinin, kapitalist üretim tarzı temelinde, sermayenin kendisini her seferinde boyutları genişleyerek ilerleyen yeniden üretiminin olanaklarının oluşturulması ve bunun içinde gerekli olan tüm koşulların sağlanması için düzenleme ve denetlemelerin yapılması şeklinde tecelli ettiğini görmek mümkün olacaktır.

Sonuç olarak, sermaye döngüsü üzerinden düşünüldüğünde, hem para sermayenin oluşturulması ve daha sonra bu para sermayenin dolaşım alanında satın alacağı üretim araçlarının ve emek gücünün, emek ve meta piyasalarında hazır bulunmasını sağlanması bakımından, hem de üretilen -artık değer içeren- metaların realizasyonu ya da bu değerlerin gerçekleştirilmesi sürecinde gerekli piyasanın ve ticari ilişkilerin sağlanması açısından devletin önemli bir işlevi bulunmaktadır. Ancak bu biçimiyle, her ne kadar devlet daha aktif

bir rol üstleniyor ya da hareket devletin hareketiymiş gibi görünse de; esas olanın emek ile sermayenin karşı karşıya geldiği, kapısında işi olmayanın giremeyeceğinin yazılı olduğu üretimin alanına/işyerine bakmak olduğu asla unutulmamalıdır (Marx, 2011: 177).

4. Sermayenin Ürünü Olan Meta Olarak Tohum

O halde, doğru bir kavrayışı sağlamak üzere yapılmış olan teorik berraklaştırmadan sonra şimdi artık genelleşmiş meta üretimi temelinde, tohumların sermayenin ürünü olan metalar olarak üretildikleri metalaşma sürecine bakılabilmek mümkün olacaktır. Bu yapılırken de esas olarak sermaye dolayısıyla bu alanda faaliyet yürüten şirketler temel alınarak hareket edilecektir.

Son 30 yılda yaygın olarak “neoliberal politikalar” olarak adlandırılan ancak esas itibarıyla sermayenin yeniden yapılanması süreci olarak adlandırılan periyotta, özellikle tarım ürünlerinin üretimi ve dolaşımında köklü değişimler gözlemlenmektedir. Özellikle daha spesifik bir alan olan tohumculuğa bakıldığında, mübadele değerinin boyunduruğu altındaki tohum üretim sürecinin 1980’li yıllardan itibaren özel sektör ağırlıklı bir yapıya dönüştüğü ve tohumların neredeyse 400 kadar şirket tarafından üretildiği görülmektedir. Ayrıca, sermayenin yoğunlaşması ve merkezileşmesine bağlı olarak bazı tohumlarda tekel konumundaki şirketlerin sürece egemen olduğu dikatlerden kaçmamaktadır (Öztürk, 2013).

Hatta dünya tohum pazarında özellikle son yıllarda büyük bir yoğunlaşma ve merkezileşme eğilimi görülmektedir. Az sayıda firma her yıl artan oranlarda piyasaya hâkim olmaktadır.¹² İlk firma olan Monsan-

12 Tohum firmalarının tohum satış değerleri (Milyon \$ Doları) (Özkaya, 2009) ve (ETC Group, 2015)

Firmalar	2006		2009	
	Satış değeri	%	Satış değeri	%
Monsanto (ABD)	4,476	19.6	7,297	27
Dupont (ABD)	2,781	12.2	4,641	17
Syngenta (İsviçre)	1,743	7.6	2,564	9
Groupe Limagrain (Fransa)	1,035	4.5	1,252	5
Land O' Lakes (ABD)	756	3.3	1,100	4
KWS AG (Almanya)	615	2.7	997	4
Bayer Crop Science (Almanya)	430	1.9	700	3
Sakata (Japonya)	421	1.8	491	2

to'nun payı beşte birden fazladır. Ayrıca, bu firmaların çoğu aynı zamanda tarım kimyasalları olan herbisit, fungusit, insektisit üreticileri ve satıcıları olmakla birlikte bu firmaların bu alandaki paylarının %84 olduğu belirtilmektedir (Özkaya, 2009). Böylece uluslararası etki alanına sahip bu dev firmaların, tohum, tarım kimyasalları ve GDO'yu birlikte kullanarak tarım alanında tarihin tanık olmadığı bir hegemonyaya doğru gittiklerini söylemek mümkün görünmektedir.¹³

Bu manzarayı sayısal veriler ile daha görünür kılmak için biraz açmak gerekirse; Mısır tohumluğunda Monsanto %10, Pioneer¹⁴ %72'lik bir paya sahip olduğu ve pamukta ise Monsanto ve Bayer'in ağırlığının toplam %80 düzeyine ulaştığı görülmektedir. Genetiği değiştirilmiş tohum endüstrisinde dev biyoteknoloji şirketleri, en büyüğü Monsanto olmak üzere, DuPont, Syngenta, Bayer Crop Science ve Dow'dur. Ancak, daha da uzatmamak adına, amacımıza hizmet etmesi bakımından, tohumların nasıl metalaştırıldığına bu şirketlerden en önemlisi olan Monsanto'yu inceleyerek bakmak daha anlamlı olacaktır. Ayrıca bu şirketin Türkiye ile olan bağı üzerinden hareket etmek yerel ile genel arasındaki ilişkiyi görmek bakımından daha somutlaştırıcı olacaktır.

Monsanto 1997'da Türkiye organizasyonunu kurarak, tarım ilacı konusunda çalışmaya başlamıştır. 160'tan fazla ülkede faaliyet göstermekle birlikte, 2.500 farklı sebze türü satışı gerçekleştiren Monsanto, tedarik zincirleri içerisinde 8.200 kişiyi istihdam etmektedir. Yılda 55 milyon torba tohum satmak ve dünya çapında 1,5 milyon müşteriye hizmet sunmak için dolaşım halindeki 30.000 deniz taşıma konteynı-

13 Yukarıdaki tabloda sunulan gerçekliği bir de Oral (2010) şöyle vurgulamaktadır. "1980'li yıllarda tohumluk pazarının büyüklüğü 80 milyon dolar olarak tahmin ediliyordu. Ticari tohumluk hacminin 400 milyon dolara ulaştığı günümüz Türkiye'sinde tohum pazarının %40'ı özel tohum şirketlerinin elinde. Özellikle hibrit sebze, ayçiçeği, mısır ve patatesten özel şirketlerin payı %100'lere ulaştı. Büyük bölümü yabancı ortaklı, çoğu da yalnızca tohum ithalatı yapan 250'yi aşkın tohumculuk şirketi mevcut. İhtiyaç duyulan tohumun en az üçte biri ithal ediliyor. Sebze tohumlarında dışa bağımlılık oranı %85'e çıkıyor. Patatesin neredeyse tümü ithal tohumla üretiliyor. Sertifikalı hububat tohumluğunun ise ancak %25'i üretilebiliyor."

14 Pioneer'in Cargill ile işbirliği içerisinde olduğu düşünüldüğünde, Türkiye mısır piyasasında "işgal" ettiği yer daha kolay anlaşılır olmaktadır. Ayrıca Cargill 1998 yılında Monsanto ile birleşmeye gitmiştir.

rını izlemektedir (Monsanto, 2015). Yani sadece üretim sürecini değil aynı zamanda da dolaşım sürecini de kontrol etmektedir.

Amaçlarını ise şöyle ifade etmektedirler:

"Daha fazla üretmek. Daha fazla korumak. Yaşamları iyileştirmek. Bu, sürdürülebilir tarımdır. İşte Monsanto da bu demektir. Monsanto çiftçiler olmadan var olamaz. Milyarlarca insan çiftçilerin yaptıklarına bağımlıdır. Bundan sonra milyarlarca insanın daha olacağı gibi. Önümüzdeki birkaç on yıl içinde, çiftçilerin geçen 10.000 yıl boyunca ürettiklerinin – toplamından – daha fazla gıda üretmesi gerekecektir. Amacımız, çiftçilerle birlikte çalışarak işte tam olarak bunu yapmaktır. Bunu, tohum satarak, biyo-teknoloji aracılığıyla geliştirilmiş özellikler ve bitki koruma ürünleri aracılığıyla yaparız." (Monsanto, 2015).

Böylece Monsanto kapitalist üretim tarzının dinamikleri temelinde hareket eden bir tekil sermaye olarak kendi amaçlarını tüm açıklığı ile ortaya koymaktadır. Kapitalist bir şirket olarak elbette ki amacı sermaye birikimi sağlamak ve olabildiğince zenginleşebilmektir. Peki, bunu nasıl yapabilmektedir ve bu şirketin ürettiği tohumlar nasıl meta haline gelmektedir?

Her şeyden önce, Monsanto şirketinin sahibi olan kapitalistler, kullanım değeri olan tohumların mübadele değeri de kazanarak basit metalar olarak boy gösterecekleri bir pazarı ister kendileri oluşturmuş isterse hazır bulmuş olsunlar,¹⁵ tüm diğer kapitalistler gibi üretim sürecini başlatmak üzere, üretim öğelerine (emek gücü ve üretim araçları) ihtiyaç duyacaklardır. Böylece Monsanto, para sermayesi ile emek piyasasına ve meta piyasasına gitmekte ve üretim için gerekli üretim araçlarını ve emek gücünü satın almaktadır. Ancak bunu yapabilmemesinin tarihsel koşulu, parasını sermayeye dönüştürebilmesi için emek gücünü emek piyasasında hazır bulması gerekmektedir. Yani, hem

15 Örneğin Türkiye özelinde devletin bu süreci hazırlama biçimi şöyledir: "Devletin tarım piyasalarına yön vermekten çekilmesi ve tarımsal KİT'lerin özelleştirilmesi, çok uluslu şirketlerin Türkiye'de faaliyet alanlarını genişletmiştir. Dünyada ve Türkiye'de tarım-gıda sisteminin küreselleşmesi sonucunda, bir yaşam şekli olan tarımın amacı tamamıyla farklılaşmıştır. Daha önce bu sistemde var olan devlet köylü ilişkisi yerini sermaye köylü ilişkisine bırakmıştır. Türkiye'nin tarım-gıda sisteminde dikey bütünleşme olmasa bile, tarımsal üretimin giderek çok uluslu şirketler, onların yerli taşeronları veya büyük sermayedarların denetimine geçeceği beklenmektedir" (Doğan, 2006).

üretim ve geçim araçlarından “özgürleşmiş” hem de kendi emek gücü üzerinde “özgürce” tasarrufta bulunabilen “özgür” emek gücünün emek piyasasına fırlatılmış olması kendisini bir zorunluluk olarak dayatmaktadır.

İkinci adımda ise devletin zor ya da yasal araçlarını işleterek tohumların biyolojik özelliği olan kendisini yeniden üretmesi yani elde edilen ürünün yeniden üretim aracı olarak kullanılmasının koşullarını da ortadan kaldırdıktan sonra, Monsanto tedarik zincirleri içerisinde 8 bin 200 kişiyi emek gücü olarak hazır bulmuş ve onları emek sürecine koşturmuştur. Böylece, bir şekilde ticarileşmiş ve fiyat mekanizması üzerinden para ile alınıp satılır hale gelmiş tohumlar üretmeye ve bu yolla sermaye birikimini gerçekleştirmeye koyulmuştur. Monsanto da diğer tüm kapitalistler gibi, üretim araçları ile emek gücünün canlı emeği soğurmakta ve onu kendisinin olan bir üründe nesnelleştirmektedir. Tabi bunu yapabilmek için de bir ilişkiyi kurmak zorundadır. Bunun için emek gücüne değeri üzerinden bir ücret ödemek ve bu şekilde onu satın almak durumundadır. Bunu yapınca da, emek gücüne değerini ödemiş ve onun kullanım değerini elde etmiştir. Artık onu istediği şekilde tüketebilecektir. Dolayısıyla tüketmeye koyulduğunda emek gücü kendi değerini üretmekle kalmaz onu da aşan bir değer üretir. Yani ücret olarak karşılığı ödenen emek zamanı üretmekle kalmaz aynı zamanda iş gününün gerekli emek zamanının ötesine uzatılması ya da gerekli emek zamanının kısaltılması suretiyle elde edilmiş karşılığı ödenmemiş emek zamanı da üretmektedir.

Sürecin sonucu artık bir metadır ancak artık ölü emek ile canlı emeğin birliği ya da karşılığı ödenmiş ve karşılığı ödenmemiş emeğin birliği olan bir metadır. Dolayısıyla süreç daha büyük bir değer ile sonuçlanmış ve sermaye artık değer elde etmiştir. Böylece kapitalist bu değeri realize etmek için ürettiği ve artık bir meta olan tohumu meta piyasasına götürüp satmakla değerini gerçekleştirmektedir.¹⁶ Yani kapitalist

16 Bundan böyle satılan tohumlar yeniden üreme özelliklerini kaybetmiş ve sadece bir yıllığına ekilebilen metalardır. Dolayısıyla, çiftçi yıllık hasatından kendisine tohumluk ayıramamakta ve her yıl yeniden gidip o tohumu satın almak zorundadır. Tam da bu sayede sermaye yeniden üretimini gerçekleştirebilmektedir. Tohumun ürün ve üretim aracı olması birliğini parçalamamış olsaydı sermaye tohumu ancak bir kez satabilecek, köylü tohumu bir kez aldıktan sonra her yıl onu

üretmiş olduğu tohumları ki bu tohumlar artık karşılığı ödenmemiş emek içermektedir, satarak kârını realize etmektedir. Ancak süreç bu şekilde son bulmaz, sermaye elde etmiş olduğu bu değeri yeniden değerlendirmek üzere emek sürecine yeniden sürmek zorundadır. Böylece sadece sermaye birikimini genişleterek gerçekleştirmekle kalmaz aynı zamanda bundan sonra üretilen her bir tohumu metaya dönüştürmektedir.

Tohumun metalaşmasının bu biçimde gerçekleştiği bu süreç böylece mübadele değerinin kullanım değeri üzerinde boyunduruk kurması ile sonuçlanmakta ve sermayenin ürünü olan tohum dışındaki hiçbir tohuma yaşam hakkı tanımamaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken tohumun metalaşmasının sürtünmesiz bir biçimde gerçekleşmediğidir. Dolayısıyla sermaye doğrudan tohumun üretim süreci üzerinde gerçek anlamda egemenlik kurmadan önce tohum ya da daha genel planda tarımsal üretimin bir takım sınırlılıklarından dolayı daha çok biçimsel bir ilişki üzerinden hareket etmektedir. Biçimsel boyunduruk denilen bu süreç ise esas olarak sözleşmeli üreticilik¹⁷ biçiminde görünür olmaktadır. Yani Monsanto tohum üretiminin olası risklerini üreticilerin üzerine yıkmak adına üretim sürecini onlara yaptırmakta ve yaptığı sözleşme ile tüm sorunluluğu onlara yüklemektedir. Ancak her ne kadar üreticiler üretim araçlarının bir kısmına sahip olmaya devam ediyor olsalar da Monsanto üreticilere tohum, gübre vs. üretim araçları da vererek tüm süreci kendisinin belirlediği bir biçime getirebilmektedir. O denli belirlemektedir ki üreticiler tüm inisiyatiflerini kaybederek bağımlı hale gelmektedir. Ki bu da son tahlilde üreticilerin tamamen mülksüzleşmesi ile sonlanmaktadır.

Sonuç Yerine

Toparlayacak olursak ilk elden yapılmaya çalışılan analiz sonucunda görülmüş olduğu üzere kapitalist üretim, her şeyden önce bir meta üretim sistemidir. Meta, bu üretim sisteminin dayanak noktasını oluşturan artık değer üretme aracı, aynı zamanda da artık değer de dahil değer taşıyıcıdır. Artık değer

ekip mahsulünü toplayabilecektir.

17 Bu konuda yapılmış en önemli çalışma; Ulukan'ın (2009) Bursa ilinde domates üretimini sözleşmeli üreticilik üzerinden analiz ettiği çalışmadır.

zorunlu koşulu ise emek ile emek gücü arasındaki ayrılık ve bunun kapitalist tarafından yeniden emeğin nesnel koşulları (emek nesnesi ve emek aracı) ile birleştirilmesidir. Dolayısıyla, kapitalist üretim sürecinin her ürünü, emek gücünün değeri (fiyatı/ücret) ile kullanım değeri (kapitalist tarafından üretken olarak tüketilmek) arasındaki farkın ürünü olan artık değerini kristalleştirdiği meta demektir.

Bu çerçevede bakıldığında ise tohum üretim sürecinin de kapitalist emek süreci ve değerlendirme sürecinin birliği olduğu görülmekte ve tohumun kapitalist üretim biçiminin temel itkisi olan artık değeri içeren bir meta olduğu anlaşılmaktadır. Böylece tohum üretim sürecinin dolaysız üreticilerden zorla kopartıldığı ve tamamen kapitalist üretim sürecinin rasyonelitesi ve eğilimleri üzerinden gerçekleştiği açıklık kazanmaktadır.

Dolayısıyla, her şeyden önce, tohumların metalaşmasından bahsetmenin üretim sürecine bakmayı zorunlu kıldığı unutulmamalıdır. Ve buraya bakmak da, emek ile emek gücünün ayrılması sonucunda üretilen emeğin bir kısmının karşılığı ödenmemiş emek olduğunu ıskalamamak demektir. O halde, tohumun metalaşması sürecinin gerçekleşmesi, temelde kullanım değerinin egemen olduğu eski toplumun kalesi olan köylüyü ya da dolaysız üreticileri yok etmesi ve onları ücretli işçi durumuna indirmesi ölçüsündedir. Böylece, kapitalist üretim tarzı, toplumların kendi yaşam koşullarını yeniden üretmenin temelini yok etmekle kalmamakta, aynı zamanda, kentli işçinin fiziksel sağlığını ve toprak işçisinin zihinsel hayatını tahrip etmektedir. Bugünkü gelişmeler ışığında bakıldığında ise bu ilk birikim sürecinin boyutlanarak devam edeceğini kestirmek mümkün görünmektedir.

Emek gücü üzerindeki etkileri bu olmakla birlikte üretim sürecinin bir diğer asıl unsuru olan doğa üzerinde de olumsuz etkilere yol açmaktadır. Artık değer dürtüsü ile sürdürülen tohumun metalaştırılması süreci insanın doğa ile ya da başka bir deyişle toprak ile girmiş olduğu madde alışverişinin koşullarını ve bunun yeniden üretilmesinin olanaklarını yok etmektedir. Örneğin, türlerin genetiği üzerinde yapılan müdahaleler sonucunda biyolojik çeşitlilik gittikçe yok olmakta ve bitki türleri dolayısıyla besin kaynakları açısından olanaklar fakirleşmektedir.

Ayrıca, kapitalist tarımdaki her ilerleme, sadece işçiyi soyma sana-tında bir ilerlemeden ibaret olmayıp, aynı zamanda toprağı soyma sana-tında da bir ilerlemedir; belli bir zaman aralığı için toprağın verimliliğinin yükseltilmesinde kaydedilen her ilerleme, aynı zamanda, bu verimliliğın sürekli kaynaklarının mahvedilmesi yolunda da bir ilerlemedir. Bundan dolayı, kapitalist üretim, tekniğı ve toplumsal üretim süreçlerinin birleşmesini, ancak, bütün zenginliğin iki kaynağını, toprağı ve işçiyi kurutarak ilerletir (Marx, 2011: 842).

En nihayetinde varılacak sonuç ise, kapitalist meta üretiminin, kullanım değerlerinin esas olduğu bütün üretim biçimleri üzerinde parçalayıcı ve çözücü etkide bulunduğunu ve tüm süreçlere mübadele değerinin egemenliğini dayattığıdır. Bu da emek ile doğa arasında büyük bir metabolik yarılmaya yol açmakta ve insan ile doğanın kendisini yeniden üretmesinin koşullarını yok ederek adeta yaşamı tehdit etmektedir. Dolayısıyla buradan hareketle yapılması gereken şey, tohum üretimi konusunda yerelleşme, köylülüğe geri dönüş vb. gibi çözümlerden ziyade, tam da bu sürecin böylesine işlemesine neden olan hareket yasalarını ve bu yasaların işlemesine neden olan kapitalist üretim tarzının egemen olduğu meta biçiminin nasıl sönmüneceğinin tartışılmasıdır.

Kaynakça

- Aksu, A (2013) "Türkiye Tarımının Serbest Piyasaya Uyarlanması ve Küçük Çiftçiliğın Tasfiyesi", Perspectives Dergisi, Sayı: 6: 14-21.
- Benlisoy, S (2015) "Marksizmin Ekolojik Potansiyelleri", <http://www.antikapitalisteylem.org/makaledetay.php?&id=318>, (Erişim tarihi: 7 Mayıs 2015).
- Çaşkurulu, S (2013) "Toprak Gaspları", Perspectives Dergisi, Sayı: 6: 26-30.
- Doğın, S (2006) "Tarım-Gıda Sisteminin Küreselleşmesi ve Çok Uluslu Şirketlerin Artan Önemi", İktisat Dergisi, Sayı: 477: 42-56.
- Engels, F (1998) Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm, çev. Sol Yayınları Yayın Kurulu, Ankara: Sol Yayınları.
- Engels, F. (2011) Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu, çev. S. Belli, Ankara: Sol.
- ETCGroup (2015), http://www.etcgroup.org/sites/www-etcgroup.org/files/publication/pdf_file/ETC_wwctge_4web_Dec2011.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2015).
- Göztepe, Ö (2011) İlkel Birikim, Sermayenin Kaldırıcı, Ankara: Notabene.

- Günaydın, G (2013) “Alacarte Avrupa’nın kırsal politika seti Türkiye için uygun anahtar mı?”, *Perspectives Dergisi*, Sayı: 6: 11-13.
- Harvey, D (2004) “Yeni Emperyalizm: Mülksüzleşme Yoluyla Birikim”, çev. E. M. Dinçer, *Praksis*, Sayı: 11: 23-48.
- Harvey, D (2012) *Marx’ın Kapital’i İçin Kılavuz*, çev. Doğan B.O, İstanbul: Metis.
- Louwaars, N (2005) *Seed Laws: Biases and Bottlenecks*, July 2005, <http://www.grain.org/seedling/?id=339>, (Erişim Tarihi: 19 Nisan 2015).
- Marx, K (2011) *Kapital I*, 1. Baskı, çev. M. Selik ve N. Satlıgan, İstanbul: Yordam.
- Marx, K – F. Engels (2013) *Alman İdeolojisi*, çev. T. Ok ve O. Geridonmez, İstanbul: Evrensel Yayınları.
- Monsanto Şirketi (2015), <http://www.monsanto.com/global/tr/hakkimizda/pages/tohumlarin-geldigi-yer.aspx>, (Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2015).
- Oral, N (2010) *Tarımda Yabancı Sermaye Egemenliği*, <http://ozgurlukdunyasi.org/arsiv/33-sayi-213-295-tarimda-yabanci-sermaye-egemenligi>, (Erişim Tarihi: 25 Aralık 2014).
- Özkaya, T (2009) “Türkiye Tohumculuğu ve Tarım İşletmelerinin Tasfiyesi”, *Mülkiye Dergisi*, Cilt: XXXIII, Sayı: 262: 255-274.
- Özkaya, T (2015) “Amerikan Emperyalizmi, Şariat Ve Tohumlar”, tayfunozkaya.com/wp.../09/amerikanemperyalizmiseriatvetohumlar.doc, (Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2015).
- Öztürk, M (2013) “1980 Sonrası Türkiye Tarım ve Kırsalında Dönüşüm Dinamikleri”, *Perspectives Dergisi*, Sayı: 6: 4-10.
- Özügürlü, M (2013) ““Gazap Üzümleri” Tüm Dramatikliğiyle Yaşanıyor”, *Perspectives Dergisi*, Sayı: 6: 31- 34.
- Tohumculuk Kanunu (2015) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/11/20061108-1.htm30>, (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2015).
- Ulukan, U (2009) *Türkiye Tarımında Yapısal Dönüşüm ve Sözleşmeli Çiftçilik: Bursa Örneği*, İstanbul: SAV.